

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ՀԻՆԴԱՆԹԻ ՈՐԵՐԸ

ԲԱՑԻԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՓԱՅԼԱԿ“

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր լոյս է տեսնում առ այժմ շաբաթական երկու անգամ

Բաժանորդագիրն է. տարեկան 3 ռ. կէս տարւանք—1 ռ. 50 կ. ամսական —35 կ.

ՆԱԽԵՐԵՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐՆ ԸՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Մեր Հասցէն՝ Шуша, редакция газеты „ПАЙЛАКЪ“.

ԱՊՍՈՒԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԷ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒՄ

Շարունակում է

ԿԱՄԱՐՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹ.

Հասցէն՝ Լորիս Մելիքեան փող. № 19

ՎԵՐԱՆՈՐԴԱԾ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Վերջին ժամանակ, իրար յետեւից հեռացան կենտրոնական կառավարութեան շարքերից հրաժարականներ մատուցանելով ներքին գործերի մինիստր Մակլակովը, զինուորական մինիստր Սուխովինովը, այս օրերս էլ հրաժարական ստացան արդարադատութեան մինիստր Շչեգովիտովը և սինօզի օբեր-պրօկուրօր Սարէլը։ Այդ բոլոր անձինք յայտնի էին իրենց անհամբերատար պահպանողական քաղաքականութեամբ ներքին պետական գործերում, իրենց բացասական վերաբերմունքով դէպի հասարակական տրամադրութիւնները։ Սակայն պատերազմի ներկայ ծանր օրերում, երբ իրերի տրամաբանական ընթացքով հրամայական պահանջ էր դրած պետական ու հասարակական ուժերի սերտ համագործակցութիւնը, ինքըստփնքեան ուստ արթնացած հասարակութիւնը չէր կարող լի հաւատով ու վստահութեամբ վերաբերել դէպի այն անձինք, որոնք մինչև վերջին օրը խոչնդոտներ էին յարուցանում իւր դէմ։ Եւ անա այժմ այդ անձերի հեռանալով, վերացւում են խոչնդոտներն և բացւում է, ինչպէս գոնէ երևում է կառավարական բարձր շրջաններում տիրող տրամադրութիւնից, լայն ճանապարհ այդ տեսակ համագործակցութեան համար և վերջապէս զգացւում է հասարակական ուժերի կարևոր դերը ներկայ մօմենտում։

Այդ հաւատը դէպի հասարակա-

կան ուժերը շեշտեց նաև այն բարձրագոյն ընկերակցութիւն, որը անհրաժեշտ համարեց մօտազայում վերաբացել Պետական Դումայի նստաշրջանը և այդպիսով հնարաւորութիւն տալ ժողովրդական ներկայացուցիչներին՝ իրագործել համագործակցութեան ու փոխադարձ վստահութեան վրայ հիմնւած յարաբերութիւնները։ Թէև մեզ յայտնի չեն նոր մինիստրները՝ կոմս Շչեքերատովի, գեներալ Պոլիսկինովի, մանաւանդ Սուխովի ու Սարախի քաղաքական ծրագիրներն ու դաւանանքները, բայց և այնպէս սրանք, հանդէս գալով իրեն վերանորոգւած մինիստրութեան անդամներ՝ հեռացած ներքին փոխաւրէն մի այնպիսի պատմական ժամանակ, անշուշտ համակերպւում են կառավարչական այն նոր հոսանքի ու տրամադրութեան հետ, թէ պէտք է յենւել հասարակական ուժերի ու կազմակերպութիւնների վրայ, պէտք է սերտ մօտիկութիւն ունենալ վերջիններին հետ ու կատարելալ հաւատ։ Այս տեսակ նօսեր ու կարծիքներ քանիցս առիթ ունեցան արտայայտելու վերջերս՝ մանաւանդ մամուլի ներկայացուցիչներին ու զանազան հասարակական գործիչներին՝ մի քանի մինիստրներ։ Եւ այդ փաստը որոշ չափով մի թանգազին գրաւական է, որ հասարակական ուժերին ու կազմակերպութիւններին ներկայումս մեծ նշանակութիւն է դրւում. որ այդ հասարակական ուժերին հրաւիրւում են գործել ու աշակցել հայրենիքի բարգաւաճմանը, երբ թշնամին իւր երկաթէ բռունցքով ուզում է ամեն ինչ տրորել, ոչնչացնել։

Տարեկան գինը — 3 ռուբլի, 1/2 տարւանք — 1 ռ. 50 կ., 1 ամս. — 35 կ.

ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆ ԸՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին՝ առաջին երեսի վրայ—20 կոպ, վերջին „ „ —10 „

Հասցէն՝ Шуша, Редакция газеты „Пайлакъ“. Ганджунцев. ул. домъ Костанцова. Schoucha, rédaction du journal „Phailakъ“.

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԻՔԸ ՂԱՐԱԲԱՂՈՒՄ

Անվիճելի ճշմարտութիւն է, որ գիւղերը դատարկւել են, գրկւել երիտասարդ և աշխատաւոր ձեռքերից. գիւղական աշխատանքները շատ տեղ երեսի վրայ են մնացել, անմխիթար և ողբալի վիճակում են մանաւանդ այն բոլոր ընտանիքները, որոնք ոչ աշխատող ունեն, ոչ էլ մշակ վարձելու հնարաւորութիւն։ Այս հանգամանքի վրայ եթէ աւելացնենք կենսական մթերքների թանկութիւնը, սղարկ կը լինի բոլորիս համար, որ կիսաբազմ գիւղացիութիւնը կանգնած է մի սոսկալի ապագայի՝ սովի ուրաւկանի առջև։

Այդ քստմնեցուցիչ հեռանկարն է պատճառ հանդիսացել մի կողմից կովկասի Փոխարքայի շրջաբերականին՝ ուղղւած նահանգապետներին ու շրջանապետներին՝ օգնութեան համար ուստէր մնացած գիւղական ընտանիքների դաշտային աշխատանքներին և միւս կողմից թիֆլիզի գիւղատնտեսական ընկերութեան ղեկավար կազմակերպիչ գիւղացիների օգնութեան գործը։ Թէև առաջին և թէ երկրորդ դէպքում գիւղական ազգայնականութեան օգնութեան գործը պայմանաւորուած է բարիգործական հաստատութիւնների և մանաւոր անհատների բարի կամեցողութեամբ. մի հանգամանք, որ այնքան էլ մեծ ապագայ և լիւր բաւարարումն գիւղացիութեան ազգայնականութեան չէ խոստանում։ Առաջին դէպքում գործի յաջողութիւնը կախւած է այս կամ այն նահանգի և շրջանի կառավարիչների ու նրանց ստորադրեալների ցանկութիւնից, տակտից և ընդունակութիւնից։ Մի շրջանում հաւանորդ է տալ որոշ արդիւնք, մի այլ շրջանում անցնել ապարդիւն երկրորդ դէպքում, եթէ կոչն արձագանք գտնելու լինի, օգնութեան գործը սահմանափակւում է մի քանի շրջաններով, ուր գոյութիւն ունին գիւղատնտեսական ընկերութեան ճիւղեր կամ լիազօրներ ու ներկայացուցիչներ։ Մնացած վայրերն ու շրջանները, որոնք հեռու են ընկած կենտրոնից կամ շնորհիւ հազորակցութեան ճանապարհների անկանոնութեան, չիման մէջ չեն նրա հետ, աչքաթող են արւում թիֆլիզի գիւղատնտեսութեան կողմից։

Այդպիսի ապարախտ շրջաններից է և մեր Ղարաբաղը, ուր, ամենայն հաւանականութեամբ, օգնութեան գործը կազմակերպող չի լինելու և գիւղացիական ազգայնականութեան թողնելու է ճակատագրի և բախտի քմահաճոյքին։ Գիւղերից եկած լուրերը շատ անմխիթար են. աշխատող ձեռքերի բացակայութեան պատճառով ձեռնարկներն ու կանայք են նետւել գործի ասպարէզ, սակայն այդ քիչ է և անբաւարար ժամանակին վերջացնելու դաշտային աշխատանքները. կարիք է զգացւում լայն օգնութեան, աշխատող ձեռքերի, բայց... չկան այդ ձեռքերը, չկան օգնութեան գործը կազմակերպողներ, իսկ գիւղացին ինքն իրեն կազմակեր-

պել անկարող է, անսովոր և անընդունակ համայնական աշխատանքի, հաւաքական-խմբական գործունէութեան, շնորհիւ զեմասօյջական նպատակաւոր մար հիմնարկութիւնների բացակայութեան։

Մի անգամ արդէն առիթ ունեցել ենք շեշտելու «Փայլակ»-ի համարներից մէկում, որ Ղարաբաղի համար անհրաժեշտ է կազմակերպել գիւղատնտեսական ընկերութեան ճիւղ, որ իր խորհուրդներով և փորձնական ցուցումներով մեծապէս կը նպաստի Ղարաբաղի գիւղական տնտեսութեան գործին։ Այժմ ներկայ անմխիթար վիճակը զաւրիս է նորից շեշտել և յիշեցնել տալու, որ այդպիսի մի ընկերութիւն ոչ միայն անհրաժեշտ, այլ և ըստէն պահանջ է։ Նրա գոյութեան դէպքում այժմ գիւղացիութիւնը աչքերը երկինք էր յարիւս այնտեղից չէր սպասի օգնութիւն, այլ կը տեսնէր իր թիկունքում մի զօրավիգ և նրա ցուցումներով ու օգնութեամբ կը կարողանար ազատել ապագայի սոսկալի հեռանկարից, կազմակերպել փոխադարձ օգնութեան գործը խիստից և տեղական պայմաններին ու հանգամանքներին համապատասխան ձևով։ Շեշտելով նման մի ընկերութեան անհրաժեշտութիւնը, շեշտել էինք միաժամանակ, որ այդպիսի մի ընկերութիւն կարող է կազմակերպել թիֆլիզի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը։ Ժիշտ է, այդ ընկերութիւնն այժմ զբաղւած է բազմապիսի լուրջ խնդիրներով, բայց և այնպէս նա պարտաւոր է կազմակերպել Ղարաբաղում ճիւղ և լուրջ ուղղութիւն դարձնել Ղարաբաղի գիւղական տնտեսութեան վրայ. քանի որ հայութեան թիւը կովկասի ոչ մի վայրում այնպէս զգալի կերպով չէ նւազում, որչափ Գանձակի նահանգում, գլխաւորապէս Ղարաբաղում, շնորհիւ տնտեսական և այլ աննպաստ պայմաններից ծնունդ առնող զաւթի։

Մեր խորին համոզմունքով թիֆլիզի գիւղատնտեսական ընկերութիւնը մեծապէս նպաստած կը լինի Ղարաբաղի գիւղացիութեան նիւթական-տնտեսական դրութեան, եթէ կազմակերպի իր ճիւղը յարմար վայրում. և որքան շուտ, այնքան լաւ։

Նորայր

«ԱԶԱՏ ԹԱՏՐՈՆ»

I

Երիտասարդ է հայոց թատրոնը։ Չնայած որ նա վաղուց գոյութիւն ունի, բայց նա զեռ ևս չունի ինքնուրոյն ամբողջացած շկոլա։ Դա մանր ազգութիւնների վիճակն է. այն հանգամանքները, որ թոյլ չեն տալիս զարգանալու ամբողջանալու ու խոշորանալու մանր ազգերի, մասնաւորապէս հայերի լեզուն, գրականութիւնը և այլ կուլտուրական գործոնները, նոյն հանգամանքները խոչնդոտ են հանդիսանում զարգանալու գեղարեստին։

Դա է պատճառը, որ մենք ունեցել ենք թատերական գեղարեստում խոշոր, նոյն իսկ համաշխարհ

ստացած տաղանդները, բայց չենք ունեցել երբեք խոշոր բեմ: Սկսող հայ դերասանը ստիպւած է լինում սովորելու, կրթւելու ոչ թէ թատերական միջավայրում, շնորհիւ, այլ առանձին անհատների ղեկավարութեամբ ու ցուցմունքներով, իսկ դա բաւական չէ լաւ դերասաններ ունենալու համար: Ծիշտ է, մեր դերասանների շարքերում կան անհատներ, որոնք խոշոր գեղարվեստական պատրաստութիւն են ստացել երոպական առաջնակարգ բեմերում, սակայն նրանք շատ քիչ են, որպէսզի ամբողջ թատրոնը տանին իրենց վրայ: Նրանք չեն կազմում հայ թատրոնը, այլ այն մասան, որը զուրկ եւրոպական կամ ուսական բարձր գեղարվեստական կրթութիւն ստանալու յարմարութիւնից, զուրկ է և հայկական շնորհիւ: Մեր բեմին ոչ թէ բեմական լաւ երիտասարդներ են պակասում, այլ և լաւ ընթերցողներ: Ընթերցողներն են ստեղծում ու բարձրացնում թատրոնը: և նրանք, որոնց սրտին մօտ է հայ բեմի գարգացումը, պէտք է այդ ուղղութեամբ աշխատեն: Հայ բեմին կազմակերպիչ ուժեր են հարկաւոր:

Ինչու գտնաւորելու դերասանը, եթէ նա միջոց չունի բարձր գեղարվեստական կրթութիւն ստանալու, այնուամենայնիւ միջոց է գտնում գնալու մայրաքաղաքները, տեսնելու, լսելու և սովորելու լաւ ընթերցողներից ու դերասաններից: Իսկ մեր դերասանները մեծ մասամբ զուրկ են և այդ առաւելութիւնից: Շատ-շատ սկսնակ դերասանը ընկնում է թիֆլիզ, ուր նա շատ քիչ բան է ստանում, որովհետեւ այդտեղ չկայ կրթող, սովորեցնող միջավայր, չկան ընթերցողներ:

Ահա հայկական բեմի այդ թերութիւնների կնիքը կրում է իւրաքանչիւր հայ դերասան, նոյնպէս և Շուշի եկած «Ազատ թատրոնը»: Զերծ է այդ թերութիւններից միայն պ. Փափագեանը, որ բախտ է ունեցել եւրոպայի գեղարվեստական աղբիւրից մեծ պաշար վերցնելու շնորհիւ իր բնական ձիրքերի և աչքի ընկնող մեծութիւն է մեր դերասանական աշխարհում: Մեր համեստ կարծիքով, պ. Փափագեանը հայ բեմի համար մի նոր ոյժ է, որը եթէ գերծ մնայ բեմի և այլ պակասութիւններից, ժամանակի ընթացքում աւելի մեծ լոյս կափոէ հայ բեմին: Սակայն ներկայ յօդածում մեզ չի հետաքրքրում պ. Փափագեանը, այլ «Ազատ թատրոնի» մնացած դերասանները, որոնք հայոց բեմի իրականութեան զուտ արտարգրութիւնն են: Նրանք խաղացել են Շուշիում 5 պիէս, որը բաւական է մեր կարծիքով, որոշելու իւրաքանչիւրի ոյժը և կարողութիւնը:

ՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԵՐ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻՆ

Մեր դպրոցական ծրագրի մէջ հայրենագիտութիւնը այն առարկան է, որ ամենից շատ հոգսեր է պատճառում դասատուներին, սակայն արդիւնքը մեծ մասամբ լինում է բացասական: Ծարելվերի ստուգումները շատ անգամ են հաստատել, որ մեր դպրոցներում այդ անւան տակ աւանդուող առարկան հայրենագիտութիւն չէ եղել, այլ ամեն ինչից մի փոքրիկ խառնուրդ:—մի քիչ իրադնութիւն, մի քանի տեղեկութիւններ հորիզոնի կողմերի, արեւի և լուսնի տեսանելի շարժումների և մթնոլորտային տեղումների մասին և այլն: Շատ դասատուներ ցանկանալով մի փոքր բազմազանութիւն մտցնել, առաջնորդւած լինելով Թաւարբէկյանի ձեռնարկով, ամիսներ են վատնել մասշտաբի և առարկաների

յատակազիծ նկարելու անաղղ փորձերի վրայ և ապա միայն համոզել, և այն էլ ոչ ինքնաբերաբար, որ աշակերտը իր ծննդավայրի, մերձաւոր բնագաւառի և հայրենիքի մասին այնքան տեղեկութիւն ունի, որչափ դպրոցում ընդունելու օրը: Պակաս դժուարութիւնների մէջ չեն գնում անտեղեկ դասատուներին զբոս դպրոցական ծրագրի կազմած այն բոլոր դասագրքերը, որոնք III բաժանումների, յաճախ վանկելով կարդացող աշակերտների ականջին ճառում են: Նախապատմական մարդու գիւտերից, քարէ ու բրոնզէ դարերից, կրօնի ու լեզւի ծագման պատմութիւններից. և այս ամենը բարեխիղճ ուսուցիչը աշխատում է խթել աշակերտի գիւտը, քանի որ հայրենագիտութեան ծրագիրը այդ պահանջում է: Ստացում է կատարելա քառ. որչափ ուսուցիչ, այնքան էլ հայրենագիտութիւն: Այսպիսի պարագաներում հայրենագիտութեան մի լաւ ձեռնարկի կարիքը դառնում է հրամայական պահանջ, որովհետեւ, ըստ իս, յաջող դասագիրքը, նոյն իսկ անյաջող դասագիրքը, ձեռքի տակ, միշտ աւելի օգտակար է, քան հայրենագիտութեան տամնեակ մեթոդիկաներ ու ծրագիրներ:

Երկու տարի առաջ Թիֆլիզի մի խումբ ուսուցիչներ այս հասունացած կարիքը բաւարարելու համար՝ միացեալ ոյժերով կազմում են հայրենագիտութեան մի անփոփ դասագիրք, ծննդավայր ընդունելով Թիֆլիզ քաղաքը: Այդ դասագիրքը այժմ ընդունւած է մեր գաւառական ծխական դպրոցներից շատերում և, պէտք է ասել, քիչ ծառայութիւն չէ անում մեր այն ուսուցիչներին, որոնք դեռ զուրկ են փորձառութիւնից և անկարող են մի քայլ անել առանց դասագրքի:

Բայց այս դասագրքով ամենազիջաւոր խոչնդոտը դեռ չէ վերացւում, որովհետեւ հայրենագիտութեան դասատու ուսուցիչը՝ օգտակար դասագրքի այդ բոլոր բաժիններից, որոնք ընդհանուր են կովկասահայ բոլոր ծխական դպրոցների աշակերտութեան համար, ստիպւած է հայրենի գիւղի, շրջանի և մծտիկ բնագաւառի մասին եղած տեղեկութիւնները ձեռք բերել կամ անձամբ շրջելով կամ գրքերից քաղելով, որ շատ և շատ դժուարութիւնների հետ է կապւած: Երեւակայեցէք Ալեքսանդրապոլի կամ Երևանի շրջանից վարանդա կամ Ղափան ընկած մի ուսուցչի դրութիւնը: Խեղճը դեռ մի ամսում հազիւ է կարողանում ձարել իր պաշտօնավարութեան տեղի արեւելքն ու արեւմուտքը, իսկ մենք պահանջում ենք նրանից, որ նա իր սաներին ծըննդավայրի և մերձաւոր բնագաւառի նկատմամբ այնքան իրազեկ լինի, որչափ պահանջւում է հայրենագիտութեան ուսուցիչից... Ամենքը կը խոստովանեն, որ այսպիսի մի պահանջ կը լինի միանգամայն անարդարացի և անիրագործելի:

Մի ուսուցչի ուժերից վեր է տալ այս ամենը և մենք կարծում ենք, սրբալուծ չենք լինի, եթէ հայրենագիտութեան մի յաջող դասագրքի կամ ձեռնարկի կազմելը յանձնարարենք մեր ուսուցիչներին:

Եթէ ներկայ հանգամանքներում դժուար է առաջիկայ տարւայ համար հասցնել այդպիսի մի ձեռնարկ, կարելի է լինի, պայմանաւորել յիշեալ դասագրքի հեղինակ Թիֆլիզի Մի խումբ ուսուցիչներին հետ, տալ նիւթեր միմիայն այն չափով, որ չափով դա հարկաւոր է Ղափարաղի թիմի և Զանգեզուրի շրջանի դպրոցների համար, մնացեալ մասերը թողնելով այն, ինչ որ արդէն կայ նրանց ձեռնարկում: Աշխատանքը էլ աւելի հեշտացնելու

համար, կարելի է լինի ամբողջ դործը բաժանել երկուսի. առաջին դէպքում ծննդավայր ընդունելով Շուշին, երկրորդ դէպքում՝ Գորիսը:

Այսպիսի մի աշխատանքի հրատարակութեան համար ուսուցչութիւնը շնորհակալ կը լինի կազմողներից, հազարներով տարածելով այն մեր ծխական դպրոցներում:

Կարծում ենք, որ Թիֆլիզի Մի խումբ ուսուցիչները ևս ուրախ կը լինին այս համաշխարհայնութեանը:

Մեղր. Նսայիան

ԻՆՉ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՆ ՏԱԼԻՍ

«Մեր ծխական դպրոցների ուսուցիչները վատ սովորութիւն են դարձրել բարձրագոյն իրենց վայնասունները, եթէ չեն ստանում նոյն իսկ մէկ-երկու ամսւայ ոոճիկը: Ինչ մեծ բան կայ դրանում. գնացէք և պարտքով ապրեցէք»:

Եւ այս ասում են այն անձինք, որոնք ժողովրդի կողմից ընտրւած են դպրոցը ղեկավարելու, նիւթականով ապահովելու, ուսուցիչի նրաւորելու եւ արձակելու: մի խօսքով ամեն ինչ տեսնելու (առանց ոչնչի) և վերջը ուսուցչին մեղադրելու, որը փող ստանալու համար այնքան է դիմում նրանց, որ ի վերջոյ ինքը ձանձրանալով՝ թքում հեռանում է:

Հայ ուսուցիչը չպէտք է ոչ ոքի գանգատել, որ իրեն ոոճիկ չեն տալիս, ոոճիկը կտրւում են, ուսուցչին անյարմար դրութեան մէջ են գնում, նրան խաղախում են...

Այդ գիտեն և պահանջում են ծխական դպրոցի ուսուցիչներին վերոյիշեալ խորհուրդներ տուները: Բայց պարոնները չգիտեն, որ ոչ մի գիտակից մարդ իրեն բարոյական պարտք չի համարի գիւղական ուսուցչին այդպիսի խորհուրդներով օգտակար հանդիսանալ:

Եթէ մի րոպէ ենթադրենք, որ ուսուցիչը լսեց այդ խորհուրդները (որ չի կարող պատահել) և սկսեց պարտքով ապրել—ապա, ասացէք խնդրեմ, նա ճիւղից կարող է վճարել այդ պարտքը, քանի որ իւր արեւն քրտնքի վաստակը չի կարողանում ստանալ, կամ ինչ երեսով նա զուրս կը գտայ այս կամ այն խառնութեանի առաջ:

Գիտեմ ուսուցիչ, որը դիմել է այդ միջոցին—պարտքին, իւր գոյութիւնը քարշ տալու համար, որովհետեւ ոոճիկը չէր ստացել և տեսել եմ նրա հոգեկան տանջանքները — երբ պէտք է եղել նրան անցնելու իւր պարտատիրոջ խառնութի առջեւ:

Այն, հեշտ բան չէ գիտակից մարդու համար պարտքով ապրել մի այնպիսի ժամանակ, երբ կեանքը առանց այն էլ թանկ է, և գժւար է նորմալ ոոճիկով ապրել, երբ ուրիշ տեղեր աւելացնում են ուսուցիչների ոոճիկները, առանձին սուքսիդաներ են նշանակում, որպէսզի ուսուցիչների դրութիւնը քիչ թէ շատ բարւոքելի իսկ մեղմում... Իզուր չի ասել մեծ բանաստեղծը—«Դառն է մեր կեանքը, տխուր մեր օրերը... Եւ իսկապէս մի-թէ դառն չեն հայ ուսուցչի օրերը, երբ նա 9 ամիս տանջւում է չնչին ոոճիկ ստանալով, իսկ այդ ոոճիկը ստանալու համար հազարաւոր օյններ են բերում նրա գլուխը:

Եւ նրան այդպիսի խորհուրդներ են տալիս:

Իսկ նոյն խորհրդատուները, երբ ուսուցիչը պահանջում է իր ոոճիկի մնացորդը լրացնելու համար գանձել ծխական տուրքը, որը երբեմն չի գանձւում զանազան պատճառներով—նեղանում են և բացականչում. «Ինչ, դուք պէտք

է կարգադրէք, որ ծխական տուրք ժողովները, Փող չկայ, երբ կը լինի կը տանք: Կուգէք գնացէք դատ բացէք: Երեւի մենք էլ մի բան կ'անենք»:

Եւ միթէ հայ ուսուցիչը այսքանից յետոյ դեռ իրաւունք չունի բարձրացնելու իր արդար բողոքը, որ իրեն չեն գնահատում, իր ոոճիկը կտրւում են, իսկ այդ բոլորը համարում են վայնասուններ:

Եւ դեռ այսքան պարզ իրականութեան մէջ, աշխկապների նման դեռ հրապարակով պահանջում են, որ գաւառ գնացող հայ ուսուցիչը պէտք է ներշնչւած լինի բարձր ոգով ու տրամադրութեամբ»:

Իսկ այս ամենը խորհուրդներ են և անվերջ ուղղւած հայ ուսուցչին, որոնց եթէ մի հաւաքենք, կըստանանք տասնեակ հատորներ անմիտ և անհամ խորհուրդների:

Ելի խորհուրդներ տւէք. ուսուցիչները կը լսեն անտրտուն, անվերջ, քաղցած փորով—տեսնէք ինչով կը վերջանայ. Զէ որ հայ ուսուցիչները օղով էլ են ապրում. նրանք սովոր են այդ կեանքին:

V.

ՆԵՐԿԱՐԱՐՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ ՇՈՒՇՈՒՄ

Շուշայ հայոց մասում ներկարարների թիւը հասնում է 9-ի: Չնայած այդքան թւական քչութեան, այնուամենայնիւ նրանց դրութիւնը նախանձիկ համարել անկարելի է, որի պատճառը, ըստ մեծի մասին հնց իրենք ներկարարներն են:

Առհասարակ ժողովրդական «Քէշաքարը-Փեշաքարին դանիմ կինի» առածը եթէ համեմատենք Շուշայ բոլոր արհեստաւորների իրար հետ ունեցած յարաբերութեան հետ, կը տեսնենք, որ ճիշտ է, բայց առաւել ճշտում է այն, երբ համեմատում ենք ներկարարների իրար հետ ունեցած յարաբերութեան:

Մի քանի տարի առաջ ներկարարների թիւը Շուշում հասնում էր 20—25-ի, որոնք քիչ թէ շատ միացեալ ոյժերով, կարողանում էին կառավարել և իրենց ընտանիքի օրւայ պարէնը հայթայթել. նոքա միւս արհեստաւորների նման ունէին իրենց նամբարութիւնը, համբարական դրօշակը և ուստաքարը ու ապրում էին համեմաշխկերպով: Նոցա մէջ սովորութիւն չէր գործը մէկը միւսի ձեռքից խլել «դաքքա» տալով, այլ դեռ ևս իրենց վերցրած մեծ գործերին օչնութեան էին հրաւիրում իրենց ընկեր ներկարարներին, գործը շուտ վերջացնելու համար:

Բայց ներկայում, երեւի կեանքի թանգութեան պատճառով առաջնորդւում են «նպատակն արդարացնում է միջոցը» դէպքով և մէկը միւսին չի խնայում: Մէկի վերցրած գործը միւսը սակարկելով (ի հարկէ ծածուկ) վերցնում է գործատիրոջից, աւելի պակաս գնով:

Եթէ առաջ ներկարարը մի գործ անում էր 70—80 կոպէկ «միւզդ» ստանալով (բոլոր նիւթերը գործատիրոջից), այժմ նոյն գործը, շնորհիւ ներկարարների մէջ տարածւած այդ դէպքի, կատարւում է 30—35 կոպէկով: Դեռ միայն այդ չէ:

Ներկարարների ամենատանջառեղ նիւթը—նեղը—շնորհիւ վաճառողների քմահաճոյքների, արւեստականօրէն այնքան է թանգացրած, որ ներկարարը, բոլոր նիւթը իրենից, մի մեծ գործ անելուց յետոյ հազիւ չնչին աշխատանք է ունենում:

Թէ ինչ հսկայական չափերով են թանգացել ներկերի գները, միայն վերցնենք սպիտակ գոյնի ներկը. ըսպիտակ ներկի ֆուշտը, որ 18 կոպէկ

էր արժեքը—այժմ 50 և աւելի կո-
պէկով դեռ հազար ու մի «մոնետա»-
րով» են վաճառու։ Մնացած ներկե-
րի մասին չեմ խօսում։

Ահա պատճառներ, որոնք նպաստում
են ներկարարներին ընկնելու ներկայի
անախանձելի վիճակի մէջ և դիմելու
վերոյիշեալ դէպքին։

Իրազեկ

ՀԱՅԵՐՆ ՈՒ ՊԵՏԵՐԱԶՄԸ

— Համառուական քաղաքների մի-
ութեանը վանից դիմումն է եղած բա-
նալ, ի նկատի ունենալով պոլսեթին
ունեցող սոսկալի կարիքը, միութեան
հաստատութիւններ վանի շրջանում։
Այդ առթիւ համառուական քաղաք-
ների միութեան Կովկասի լիազօր Ա.
Քատիսեանը հեռագրով պատասխանել
է, որ վանը գտնուում է գեմատային
միութեան շրջանում, այնպէս որ այդ
խնդիրքով պէտք է դիմել գեմատային
միութեանը։

— «Եղբայրական Օգնութեան» վա-
նի մասնաճիւղը նիստ ունեցաւ յունիս
16-ին, ուր նկատի առնելով կոտորա-
ծի հետեանքով գիւղերու մէջ առաջ
եկած աշխատող բազմակիւնների ահագին
պակասը, որով անկարելի է հունձքե-
րը վերցնել և վերահաս սովը ստոյգ
կը դառնայ, որոշեց հեռագրել Կաթո-
ղիկոսին, որ «Եղբայրականի» ծախքով
և Թիֆլիսի Գիւղատնտեսական Ընկե-
րութեան ցուցմունքով տասնական
հատ հնձող և կախող մեքենաներ զբոյ-
ւին վան՝ դաւաճեցնել մէջ գործածե-
լու համար։ Նաև նկատելով որ համա-
ճարակներ մեծ աւերներ կը գործեն
ժողովրդի մէջ, որոշեցաւ հեռագրով
խնդրել, որ բժշկական յանձնախմբեր
փութացնեն անյապաղ։ Այդ հեռագիր-
ները նոյն օրն իսկ տրեցան։

— Արաղայի դաշտում, ուր հաշուում
են 15 հայ գիւղերում 248 տուն ազ-
գարնակութիւն, սպանել են ընդամե-
նը 4 կին, 1 աղջիկ, 4 տղայ և 2 երե-
խայ, մինչդեռ սպանւած տղամարդ-
կանց թիւը հասնում է 430-ի։ Աստո-
րածից ազատ մնացած հայերն այժմ
հաւաքւել են 6 գիւղերում—1. Քաշան
92 տուն՝ եկած Եկմալից, Սալխանա-
յից, Դիրաքուլից, Բերտա գիւղից,
Մետիսուլից, Կորթկանից, 2. Ղայմազ
38 տ., եկած Գորթլից, Կորթկանից,
3. Քան 17 տ., եկած Գորթլից, 4. Չի-
րուխի 31 տուն՝ եկած Քաշանից, Դե-
րօից և Նազարաւայից (Չիրուխի
քրդաբնակ գիւղ էր) 5. Սին 16 տուն
և 6. Գեռուան 16 տուն՝ եկած Նազա-
րաւայից։

ԼՐԱՏՈՒ

ՀՈՒՃԻ

— Ամսոյս 11-ին քաղաքագլուխ պ.
Գ. Մելիք-Շահնազարեանը Մոսկվայի
քաղաքագլխին ուղարկել է հետեւեալ
հեռագիրը. «Ողջունում եմ համագու-
մարը, որի նպատակները, նամանա-
ւանդ, հայրենիքի յենարան և պաշտ-
պան բանակի պարենաւորումը յարու-
ցանում է հեռաւոր Ղարաբաղում պա-
տրաստականութիւն՝ զոհել ամեն ինչ։
Յոյս զրէք մեզ վրայ, ինչով միայն
կարող ենք օգտակար լինել։

— Ուրբաթ, 10-ին յունիսի մատա-
յին ժողովարանի դահլիճում տեղի ու-
նեցաւ պ. Ստեփան Դէմոքեանի հա-
մերդը, օրի մասին մանրամասն կը
գրենք հետեւեալ անգամ։

— Մեզ յայտնում են, որ թեմական
դպրոցի ուսուցիչները դեռ չեն ստա-
ցել յունիս ամսւայ ոռճիկը, որովհետեւ
հոգաբարձական նիստեր տեղի չեն ու-
նեցել։

— Կովկասեան ուսումնական շրջանի
պ. Հոգաբարձուն առաջարկել է քա-
ղաքային ինքնավարութեանը՝ քաղա-
քապետական հոգերից մի հոգաբարձին
յատկացնել ընթացական դպրոցին, ծա-
ռայողների համար շէնք կառուցա-
նելու։

— Քաղաքային ինքնավարութիւնը
որոշել է ճարտարապետ պ. Բաղդատ-
եանի միջոցով յանձնել քաղաքիս եր-
կրորդ մասի պրիստաւին 40 բուրլի
կարգի բերելու խճուղու այն մասը, որ
նորոգուում է քաղաքի միջոցներով։

— Կարգադրւած է քաղաքիս բոլոր
խանութներն ու արհեստանոցները փա-
կել երեկոյան ժամը ութից ոչ ուշ։

— Ինչպէս լսում ենք, պ. Նահան-
գապետը հաստատել է քաղաքիս էլէք-
տրական լուսաւորութեան կոնցէսի-
նէր պ. Բիգակի և ընկ. պայմանագի-
րը քաղաքի հետ։

— Մեզ գանգատում են որ Շուշի-
եւլախ տրակտի վրայ ճանապարհորդ-
ները կատարեալ կամայականութեան
են ենթարկւած։ Եղել են շատ դէպքեր,
երբ ամառանոցաւորները անկարող լի-
նելով համակերպել կառապանների,
աւտոմօբիլներ և այլ մասնաւոր գրա-
սենականեր կողմից կամայականորէն
նշանակւած առասպելական գների հետ,
ուղղակի փոխել են իրենց ճանապար-
հը։

— Մեզ հաղորդում են, որ Շուշի. Հ.
Բ. Ընկ. և նորակազմ Դրամատիք. ըն-
կերութիւնների վերաստուգիչ յանձնա-
ժողովները դիմել են նոյն հիմնարկու-
թիւններին վարչութիւններին, թէ ինչպէս
մինչև օրս իրենց հրաւիրում ստու-
գելու 1914 թ. հաշիւները։

— Մեր ընթերցողներին յիշեցնում
ենք, որ այսօր երեկոյան, ամառային
ժողովարանի դահլիճում, տեղի կունե-
նայ «Ազատ թատրոնի» 5-րդ ներկա-
յացումը՝ «Դօն-Ժուան» Մօլիէրի։

ԿՈՎԿԱՍ

— Զինուորա-արդիւնաբերական կօ-
միտէտի պրեզիդիումը Թիֆլիսում
կազմում են հետեւեալ անձինք. նախա-
գահ Ա. Միլեան, օգնականներ՝ Գ.
Ժուրուլի և Ա. Էնֆիսան, քարտու-
ղար Ս. Գալստեան։ Կօմիտէտին կից
առ այժմ հաստատւած կան հետեւեալ
սեկցիաները՝ հանքային, տիկնիքական,
առևտրական, գիւղատնտեսական ու
բանւորական։ Մօսկվայում յուլիսի
25-ին կայանալիք համագումարին
մասնակցելու համար մեկնելու են Ա.
Էնֆիսան, Ա. Սուխանեան և Ս.
Աֆրեկեան։

— Կովկասի փոխարքան հեռագրով
դիմել է բոլոր նահանգապետներին,
առաջարկելով անյապաղ կազմակեր-
պել այն ուժերն ու միջոցները, որոնք
ապահովելու են ակաջիկայ բերքի իւր
ժամանակին ու ամբողջովին հաւաքե-
լը։ Այդ գիւղական աշխատանքներին
օգնելու համար պէտք է հրաւիրել գիւ-
ղատնտեսական, կօօպերատիւ ու բա-
րեգործական ընկերութիւնների նաև
մասնաւոր անձանց, որոնք մասնակ-
ցել են գարնանային դաշտային աշ-
խատանքներին։

— Պետական Դումայի անդամ Մ.
Պապաշանեանը Պետրոգրադից հեռա-
գրում է Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ա.
Քատիսեանին, որ իր նախաձեռնու-
թեամբ Պետական Դումայի մի շարք
անդամների ու այլ անձանց մասնակ-
ցութեամբ Պետրոգրադում եղել է մի
խորհրդակցութիւն Կովկասում գեմա-
տու մտցնելու հարցի մասին։ Խորհրդ-
դակցութիւնը մեծ հաժակւածութիւն է
վերաբերել Կովկասում գեմատու մտ-
ցնելու մտքին և եկել այն եզրակա-
ցութեան, որ գեմատու Կովկասի հա-
մար կենսական անհրաժեշտութիւն է։

ԳԱԻԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Գորիս. Տեղումս՝ միջնակարգ դպրո-
ցի աշակերտութիւնը կազմեց մի խումբ
„Помощь“, որի նպատակն էր տալ մի
շարք ներկայացումներ յօգուտ հայ
կամաւորների։ Առաջին ներկայացումը
տեղի ունեցաւ յունիսի 6-ին հայոց
դպրոցի դահլիճում։ Դահլիճը ծայրէ ի
ծայլ լիքն էր։ Չուտ արդիւնք մնաց
143 բուրլի, որից 10 բ. յատկացրին
հայոց դպրոցին։ Երկրորդ ներկայացու-
մը կայացաւ յունիսի 27-ին։ Ներկա-
յացրին հայերէն «Մարտը ճրագներ»,
գրամա 3 գոր. և ուսեւերէն Чья эта
шляпа, сударыня?, կոմեդիա 1 գոր.
Երկրորդ ներկայացումից ստացւած է
107 բուրլի 60 կոպ. զուտ արդիւնք,
որից 7 բ.—հայոց ուսումնարանին։
Խումբը պատրաստուում է տալ երրորդ
ներկայացումն։

Ռ. Մ.—Օ.

ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՅՆԵՐԸ

Մի սպառողական ընկերութիւն.

Ն. Ախտա, 25 յունիսի

Երկար ժամանակ համայն Կովկա-
սի բարեբեր գրկում ապրող ժողովուր-
դը քնած էր նահապետական խոր քնով։
Վերջին տասնամակում, կեանքի բնա-
կան թէ արհեստական թանգութիւնը
իր առեկի ուրաւակնով ցցւեց հայ ժո-
ղովրդի առաջ և մարդիկ սկսան ակա-
մայից բացել աչքերը. նայել սև ուր-
ականի վրայ ու ստեղծով վեր ելնել
դիմադրութեան. միակ և յուսատու մի-
ջոցը ճանաչեց սպառողական շար-
ժումն, որ գործնական որոշ սիստեմա
մտցրեց մեր ժողովրդի տնտեսական
և բարոյական կեանքի մէջ։

Ամեն տեղ խօսում, քարոզում ենք,
որ հարկաւոր է գիւղերն ու աւանները
պատել սպառողական ընկերութիւնների
խիտ ցանցով, և դրանով զենքի կան-
չել թոյլերին և ընկճածներին՝ կուրելու
կեանքի թանգութեան զէմ։

Նոր Բայազետի գաւառն, որպէս մի
աչքի ընկնող խոշոր հայ միջնակարգ,
առաջին նշանը տուց, Ալափարս գիւ-
ղում հիմնելով «Աղմաղան» սպառող-
ընկերութիւնը։

Ն. Ախտայում ևս հիմնեց այդ օգ-
տակար ընկերութիւնը «Սևան» անու-
նով, սակայն ճրքան ցաւալի պատկեր...

Այս տարի բաղդ ունեցանք այցելե-
լու այդ գիւղը և առաջին հետաքրքրու-
թեանս առարկան եղաւ այդ ընկ. գոր-
ծունէութիւնը. հարցնելով փայտէրե-
րին՝ թէ նրանք արդեօք լաւ չարին
այդ ընկերութիւնը հիմնելով, և ես մի-
անգամայն վստահ էի որ նրանք շատ
գոհ կլինեն. սակայն բողբոյ ու դառն
ատելութեան թոյն թափւեց նրանց
բերանից և մարդիկ բացարձակապէս
ասացին, որ այդ ընկ. մի սոսկալի շու-
րիք էր, որը բուսաւ «բարիք»-ի մի-
տումով։

Բոլոր գիւղացիները հաստատեցին,
որ ընկերութեան հաշւապահը ամբողջ
3 տարի ոչ մի հաշիւ չներկայացրեց
իր անդամներին, և պատերազմը սկսե-
լուն պէս, բոլոր գրամագլուխը վերց-
նում, կողպում է խանութը և հայդէ կա-
մաւոր։

Հարցնում ես թէ ապա ինչ լուրջ մի-
ջոցներ է ձեռք առել ընկերութեան
վարչութեան կազմը—ժողովուրդը իրեն
քաջալերում է թէ պանդառն է տրւած,
տեսնենք վերջը ինչ կը լինի։

—Մինչև այդ վիճակը արդեօք ոչ մի
չափ չունեցա՞ք—հարցնում եմ։

—Ինչ չափ. գնում էինք խանութ,
ապրանքը ուրիշ խանութներին գներից
շատ բարձր էր. ասում էին ոչինչ, թէ
թանկ, թէ էժան, միևնոյն է. խանութը
ձեր սեփականութիւնն է։ 10 բ. փայ

նք տուի, հիմի էլ 5—5 բ. են պա-
հանջում մեզ անդամութիւնից ազատ
համարեն, որովհետեւ խանութը «կոտոր
է ընկել»։

Մ. Փայլունի

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ ՆԻԺՈՒՄ

Նիժ. (Նուխու գաւ. Ղարաբ. թեմ)
Հայոց «ս. Մեսրոպեան» դպրոցը շատ
հին դպրոցներից է. տասնեակ տարի-
ների պոլսեթին ունի. փակւել է, մի-
նիստական վերածել և նորից վե-
րաբացել։

Ուսումը այս դպրոցում սկսւել է
սեպտեմբերի 10-ից. կամոնաւոր ու-
սումը սկսւել է հոկտեմբերի 28-ին
ու նոյեմբերի 5-ին (IV բաժ.)։
Ուսումը վերջացել է մայիսի 13-ին։
Վերստուգումներ և ոչ էլ քննու-
թիւններ չեն եղել, այլ աշակերտ-
ները փոխադրւել են տարւայ մէջ ցոյց
տւած յառաջադիմութիւններով։ Վե-
րաքննութիւնների փոխարէն տրւել
են ամառային աշխատանքներ։ V բաժ.
չունենալու պատճառով աւարտողներ
չեն եղել։ Աշակերտութեան ընդհանուր
յառաջադիմութիւնը թոյլ է եղել։ Դպ-
րոցը բաղկացած է չորս հիմնական
բաժանմունքից, մէկ նախակրթարան
և երկու վարժոց բաժանմունքներից։
Ընդամենը 6 բաժանմունք, որոնցից
երկու վարժոց բաժանմունքները գիւ-
ղի ներքին և վերին մասումն են գրա-
նւում։ Այդ բաժանմունքներում աշա-
կերտները միմիայն հայերէն խօսել են
սովորում*, երկուսն աշակերտութեան
թիւը տարւայ սկզբում 300-ից աւելի
էր, տարւայ վերջում 300-ից շատ ի-
ջաւ։

Ուսուցչական խումբը բաղկացած է
եղել եօթն հոգուց, վարժուհիներից
մէկը կրթութիւնից գուրկ է եղել։
Ռոճիկ տրւել է՝ աւագ-ուսուցչին 650
բ., երաժշտութ. ուսուցչին՝ 500 բուր-
լի, երրորդին 450 բ., չորրորդին 400
բ.։ Վարժուհիներից երկուսին՝ 450-ա-
կան բուրլի, մէկին՝ 400 բ.։ Դասագին
գոյութիւն չունի։ Վերակացութիւնը
ուսուցիչներից երեքը կատարել են
հերթով՝ ձրի։

Դպրոցի պահպանման գլխաւոր և ա-
պահով աղբիւրը կազմում է հասարա-
կական տուրքը 1,500—2000 -բուրլի։
Թոշակ՝ աշակերտները բոլորը անխտիր
վճարում են 4-ական բուրլի, մի բան,
որ անբարեխղճութիւն է, քանի որ
1,000-ներ կուտակողը նոյնքան է վը-
ճարում, որքան և օրւայ աշխատանքով
ապրողը։ Աշակերտութիւնը ձրիավարժ
են։ Դպրոցը ունի մի աղքատիկ գրա-
դարան։ Դրքերի մի մասն էլ ուսեւերէն
ու անպէտք գրքեր են։ Գիւղի գիտա-
կիցներից պ. Սահակ Ալազեանը իր
նորածին Բաֆֆի որդու անւան
խոտուցել է դպրոցի գրադարանին
նւիրել «Բաֆֆու» սովորող գրադը-
ները, մի միայն, որ խրախուսան-
քի է արժանի։ Ցանկալի է դրա
օրինակը բարի նախանձ շարժէ միւս
գիտակիցների մէջ։ Դրադարանը կա-
ռավարում էր օր. Թ. Թադէոսեանը
ձրիաբար։ Պարբերական հրատարակու-
թիւններ՝ դպրոցի հաշուով չեն ստացել։
Քանի անգամ մանկավ. ժողովներում
պահանջ է տրւել թիթեր ստանալու,
սակայն անհետեանք է թողնւել։ Տար-
ւայ ընթացքում մի ներկայացում է
տրւել և մի ցերեկոյթ—դեկտեմբերին։
Դպրոցը տեղաւորւած է անյարմար,
հակառակ դապահական շէնքի մէջ։

Նախք*—Աշակերտները դպրոց են գալիս
մի բառ անգամ հայերէն չիմանալով, որովհե-
տեւ թէ ընտանիքում և թէ առհասարակ գոր-
ծածական լեզուն ուսեւերէն է, որ միանգամայն
տարբեր և այլ լեզու է և ոչ մի կապ չունի
հայրենի հետ։

դասարաններից մի քանիսի միջին պատը տախտակից է, որ մեծ անյարմարութիւն է ստեղծում դասերին: Նըստարանները հին ձևի են և միանգամայն անպէտք, որի վրայ առանձին ուշադրութիւն պէտք է դարձնէ զբարոյ վարչութիւնը:

Հոգաբարձութիւնը բաղկացած է 8 հոգուց, նախագահն է գիւղական տանտէրը, որը մեծ զարկ կարող է տալ կրթականին, եթէ փոքր ինչ գիտակցութիւն ունենար և կարողանար ըմբռնել կրթութեան նշանակութիւնը. սակայն, ցաւօք սրտի, իր գործին անտեղեակ է:

Գիւղում կը լինեն minimum 1000—1500 դպրոցական հասակ ունեցող երեխաներ, որոնցից հազիւ 300 դպրոց են յաճախում և մօտ 20—25 հոգի այլ քաղաքներում, իսկ մնացածները մնում են փողոցներում, խաւարի զրկում թափառելիս:

Նիժի պէս մեծ գիւղին մի դպրոցը բաւարարութիւն տալ անկարող է. անհրաժեշտ է, որ գիւղի գիտակից մասը և երիտասարդութիւնը ջանան կամ դպրոցը ընդարձակել կամ թէ մի երկրորդ դպրոց բանալ գիւղում:

Ուսուցիչ՝ Ա. Տէր-Գէորգեան

ՄԵՐՏԵՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մտաւոր ուժերի նամանակագրումն

«Times» թերթում տպագրւած է անգլիական նշանաւոր փիլազֆի Ուէլսի յօդւածը, ուր նա հետեւեալ անաչառ և ուշադրաւ դիտողութիւններն է անում կրող կողմերի նկատմամբ: «Ներկայ պատերազմն, ասում է նա, տարւում է մեքենաների և այլ գիւտերի միջոցով: Այն պայմանները, որոնցով տարւում է պատերազմը, շարունակ փոփոխւում են՝ կախումն ունենալով գիւտերից, կը յաղթի նա, ով աւելի խորամանկ է, ով հարուստ է միջոցներով: Գերմանացիների գործադրած պատերազմական միջոցները և ձեւերը շարունակ փոփոխութեան են ենթարկւում. նրանք նորանոր գիւտեր են անում, և այդ գիւտերից իւրաքանչիւրը ներկայացնում է որպէս պահպանման միջոց նրանց զինւորների և անսպասելի հարւած մեղ համար: Մենք համարեա ոչ մի նոր գիւտ չենք արել այդ ուղղութեամբ: Մեր օրէնսդիրները և ազգը ժամանակն է, որ գիտակցեն և խոստովանեն, թէ զինւորական խալի հազարաւոր երիտասարդ մարդկանց մասնան, գումարը, միայն առաջին քայլն է պատերազմական գործում. այդ մասնանները կազմում են զօրքի մարմինը և ոչ զլուրը կամ անդամները:

Պատերազմական գործողութեան ինչ ձևի էլ չգիտենք, մենք կը մնանք որպէս պահպանողական, երբեմն էլ օրինակող, նմանող, միշտ էլ զիլետանտ, այն ինչ յաղթութեան համար պէտք է յինւել գիտութեան բոլոր տեսակների վրայ, պէտք է լինել կրթած, զարգացած և խորը մասնագետ: Այդ թերութիւնները կարելի է ուղղել. սակայն նրանք կը մնան դեռ մինչև որ մենք կը ստեղծենք մի լրացուցիչ առաջնորդող օրգան-խորհուրդ, ուր կը մասնակցեն մեր ազգային կեանքն ստեղծագործող մարդիկ, առանձնապէս գիտութեան մարդիկ, երիտասարդ գիտնականները, ռազմական և ծովային գործին գիտակ անձնաւորութիւնները, մի խորհուրդ, որը մեծ ազդեցութիւն կունենայ կառավարութեան վրայ: Անհրաժեշտ է, որ մենք ունենանք պատերազմական գործը տանելու համար մի ղեկավարող օրգան, են-

թակայ կառավարութեան, բայց բաղկացած գիտականապէս և տեխնիկապէս կոմպենսանա անձնաւորութիւններից՝ այդ գործում: Այդպիսի օրգան պոյութիւն ունի Գերմանիայում: Արեւմտեան ճակատում մենք գործ ունենք գերմանական ընդ ուժը, գորութիւնը մարմնացնող կրուպլի գործարանների երիտասարդ ճարտարագետների հետ: Անգլիան ու Ֆրանսիան էլ պէտք է համախմբեն իրենց երիտասարդ և գործունեայ ճարտարագետներին ու քիմիկոսներին, որ կարողանան դէմ դնել և հաշիւ տեսնել այդ հոյակապ կազմակերպութեան հետ:

ԹԵՏՐՈՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՆԵՍ

«Աշխարհի դատաստանը»

Ամառային ժողովարանի դահլճում, չորեքշաբթի օրը 8-ին յուլիսի, «Ազատ թատրոնի» հայ զբամառիկ դերասանների խումբը ներկայացրեց Մուրադեանի «Աշխարհի դատաստանը» 4 գործողութեամբ դրաման:

Չնայած որ թատրոնի վարչութիւնը այդ դրաման կարեւոր էր համարել լայտարարել «Ռուսաստանում մեծ յաջողութիւն գտած հռչակաւոր պիէս», սակայն, ինչպէս ներկայացուցից պարզորոշ երևաց, դա հռչակաւոր լինելով տոկոսով օտար կողմից, միաժամանակ մի ողորմելի շարադրութիւն է, յօրինւած լրագրական տեղեկութիւնների հիման վրայ և որը նմանութեամբ «Рабочая свобода» հանրածանօթ պիէսի, Հերիք չէ, հերոսներին մկրտել ռուսական անուններով և յայտարարել, «որ անցքը կատարւում է Մոսկվայում», այլ անհրաժեշտ է ծանօթ լինել ռուսական կեանքին, իրականութեան և ապա միայն, ըստ այնմ, մօտենալ դրւած նպատակին: Այսպիսի վերաբերմունք դժբախտաբար չենք նկատում մեր զբամառուրդի (?) կողմից: Հեղինակի հերոսները ռուսական են միայն անունով և մէկ էլ օգու չափազանց գործածութեամբ, մնացեալում պիէսան ոչնչով չէ յիշեցնում ռուսական կեանքը: Որ հետաքրքրական նիւթ է կամեցել ընտրել հեղինակը, խօսք չունենք. բայց միջոցաւարտիք տեսարաններով արցունք խլել անգամ բուրժուական կանանց աչքերից, դեռ չէ նշանակում դրամա գրելու կարողութիւն ունենալ: Պէտք է կարողանալ մշակել ընտրած նիւթը, հոգեբանական կապակցութեամբ և գեղարեստօրէն շարկապիլով դրամայի այլ և այլ մօմենտները, ստեղծել մի կուռ ամբողջութիւն: Թէ չէ մէկը միւսի ետեից շարել տանեակ պատահականութիւններ և յաւակնութիւն ունենալ՝ իրական կեանքի պատկերը տալ, նշանակում է առնւազը ծիծաղելի դառնալ սեպհական նախաձեռնութեամբ... Եւ իրաւ, պ. Մուրադեանի դրամայում ամեն ինչ արդիւնք է պատահականութեան: Թրւում է, որ եթէ դէպքերից մէկն ու մէկը այլ կերպ դասաւորէր, մենք չէինք էլ ունենայ դրամա: Պիէսայի բոլոր հերոսները ոչ միայն տիպական չեն, այլ և նրանց շուրջը պտտւող իրադարձութիւնները, որպէս եղակի ու կուրիօզ դէպքերի շարան անգամ, քիչ են հաւատարիկ...

Ցաւել պէտք է, որ պարոնայք դերասանները, անծանօթ լինելով մեր իրականութեան իրական պահանջներին, այդպիսի ընտրութեամբ ընդառաջ են գնում «թատրոնական ամբոխի» պահանջներին, ընթանալով դիմադրութեան ամենաթույլ գծով:

Խաղը ընդհանրապէս յաջող էր, զուրկ որեւէ աչքի ընկնող դեֆեկտից:

Պ. Փափազեանը Շչուրկինի դերում իր գեղեցիկ ու մտածւած խաղով հրմայեց հանդիսականներին: Մեղքը հեղինակինն է, որ նրա խաղը վերջին տեսարանում անցաւ քիչ սառն ու բռնազրօսիկ:

Պ. Թաշճեանը Գոլուբէլի դերում լաւ էր, միայն նրա խաղը և շարժումները նկատելի չափով միօրինակ են. դերասանը պիտի աշխատէ մի քիչ բազմազանութիւն մտցնել խաղի մէջ:

Տիկին Մամիկոնեան և պ. Կոստանեան բաւարար էին և ծափահարութեան առարկայ դարձան: Իր յաջող գրկով և անընդհատ խաղով այդ հերկոյ աչքի ընկաւ պ. Օվի-Անարոնեան. ցանկալի է, պարոնին տեսնել աւելի պատասխանատու դերերում:

Թատրոնում հասարակութիւն շատ կար, որը բանիցս ծափահարութեամբ վարձատրեց դերակատարներին: Պ. պ. Թաշճեան և Կոստանեան ստացան ծաղկեփունջ, իսկ տիկին Մամիկոնեան արծաթէ մի արժէքաւոր ընծայ:

Պ Ե Տ Ե Ր Ե Ջ Մ

ՀԵՌԱՅԻՐՆԵՐ

(Պետր. Նեո. գործ.)

ԳԵՐԱՊՈՆԱՐԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՐԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ

Իրգա—Շաւիեան շրջանում ռազմական ընդհարումները տեղի ունէին Միտավայից դէ լի արեւմուտք և Նանուշի գիւղը տանող ճանապարհի վրայ: Նարեկի վրայ թշնամին ուժեղացնում էր Օստրելիսի և ջանում էր առաջ շարժել դէպի Բօժանի և Պուլուտսկի միջև գտնւող արւարձանային դիրքը: Վիսլայի ձախ ափին թշնամին յուլիսի 7-ին ապարդիւն կերպով յարձակումներ էր անում մեզ վրայ: Զօլին—Գնիւաֆ—Գնէվաշի ուղղութեամբ: Լիւբլինի ուղղութեամբ թշնամու արշաւանքը կանգնեցրած է մեր կողմից՝ Խօտել-Պիսակի ռազմաճակատում: Վեպրժի երկու ափերին, Սուխօզօլի գիւղի մօտ և Բէիօվէց աւանի ուղղութեամբ 7 յուլիսի մինչև ուշ գիշեր տեղի ունէր յամառ կռիւ: Գերմանացիները մի քանի մասերում յետ մղւելով մեր կողմից, էական կորուստներ ունեցան: Վօիսլայիցէ-Գրուբելով ռազմաճակատում ևս 7 յուլիսի սկսեց կռիւ և թնդանօթաճգութիւն: Բուգի վրայ, Լի-

տօժիշ-Սօկալ-Պատուրժիցա մասում մեր զօրքերը նեղեցին գետի աջ ափը անցած թշնամու զօրամասերին: Յամառ կռւի մէջ մենք ձեռք ձգեցինք մինչև 1000 գերի: Միւս շրջաններում՝ աչքի ընկնող ռազմական ընդհարումներ չեն եղել:

Կովկասեան զօրաբանակի շտաբից

Յուլիսի 5-ին Մերձծովեան շրջանում հրացանաճգութիւն է: Մեր ականակիրները ընկղմեցին 69 առաջատանաւ, որոնք բեռնաւորւած էին ալիւրով: Մեր մօտօրային նաւակը խորասուզեց մի թիւրքական առաջատանաւ, եգիպտացորենի մեծ բեռնով:

Օլթու ուղղութեան վրայ հրացանաճգութիւն է: Մուշի ուղղութեամբ կռիւը շարունակւում է. մեր զօրքերը զրաւեցին Նազիկ գիւղը: Մնացեալ ռազմաճակատում առանձին փոփոխութիւններ չկան:

Խմբ. հր. Լ. Վարդապետեան

Печатать дозволено военной цензурой

Денежный отчет за июнь 1915 г.

Шушинского отдела Общества всеобщей помощи пострадавшим на войне солдатам и их семьям, состоящего под ВЫСОЧАЙШИМЪ ЕГО ИМПЕРАТОРСКОГО ВЕЛИЧЕСТВА покровительствомъ.

П Р И Х О Д Ъ

Осталось къ 1-му июня 5291 р. 93 к.

Въ июнѣ поступило:

Пожертвованій 105 р. 03 к.

Итого въ июнѣ 105 р. 03 к.

Итого съ ост. за 1915 г. 5396 р. 96 к.

Израсходовано въ июнѣ 491 р. 90 к.

Остат. къ 1-му июля 4915 р. 11 к.

Изъ нихъ:

По книж. сберег. кассы 4600 р. — к.

На рукахъ у казначея 315 р. 11 к.

Р А С Х О Д Ъ

Выдано един. пособій 13 л. 62 р. — к.

„ ежем. пособій 88 л. 403 р. — к.

Вознаграждение писаря 10 р. — к.

Канцелярскіе расходы 6 р. 45 к.

Случайные расходы — р. 40 к.

отчисл. въ запасн. кап. 10 р. 05 к.

Итого 491 р. 90 к.

Предсѣд. Прав. А. Исановъ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մեղրեցոց (ս. Աստածածնայ) եկեղեցու միադասեան ծխական դպրոցի համար հարկաւոր են երեք ուսուցիչ՝ աւագ, երկրորդ և ուսուց լեզւի: Յանկացոցները կարող են դիմել հոգաբարձութեանս մինչև ամսոյս 20-ը:

Հոգաբարձութիւն

Շուրայ Զուրկանց Արհեստանոց - Դպրոցի

Վարչութիւնը պատիւ ունի յայտնելու յարգելի հասարակութեան, որ հաղորդակցութեան ճանապարհների թոյլ և անկանոն գործունէութեան պատճառով սեփական գործաճքները անկարող լինելով արտահանել, որոշել է երեք ամիս ժամանակով՝ իր պահեստի գորգերի արժէքը պակսեցնել: Տեղեկութեան համար կարելի է հարցնել ամեն օր Զուրկանցոցում, առաւօտեան ժամի 11-ից—1-ը, իսկ երեկոյան 5—6-ը:

Վաճառւած է ԵՐԿՈՒ միլիօն բանկայից աւելի

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԵՂԵՑԿՈՒԹԻՒՆ

է ՏԱԼԻՍ ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿ

ԿԱՆԱՅԻ ԵՐԵՄՆԵՐԻՆ

ԿՐԷՄ ԿԵԶԻՄԻ

ՄԵՏԵՓՈՐԵՅԸ

Արմատապէս հնուցնում է բծիկները

ըշտիկները, մուկները, կնճիռները, այրւածքները և դէմքի

այլ դէֆեկտները

